

Λευκή επιταγή

Η αναστολή των διασφαλίσεων κατά των βασανιστηρίων στην
Τουρκία μετά το πραξικόπημα

Σύνοψη

Λόγω της κατάστασης έκτακτης ανάγκης, κανείς δεν θα νοιαστεί αν σε σκοτώσω. Θα πω απλώς ότι σε πυροβόλησα καθώς προσπάθησες να αποδράσεις.

-Αστυνομικός απευθύνεται σε κρατούμενο και τον ακούν τυχαία συγγενείς άλλου κρατουμένου

Δεν θα καταφέρεις να βγεις ζωντανός από εδώ. Πλέον έχουμε 30 ημέρες.

-Αστυνομικός απευθύνεται σε κρατούμενο αναφερόμενος στην εκτεταμένη περίοδο αστυνομικής κράτησης, ενώ απειλεί να τον βιάσει με κλομπ, όπως δηλώθηκε στον δικηγόρο του κρατουμένου

Είχαμε προχωρήσει αρκετά. Ο αγώνας κατά των βασανιστηρίων στην Τουρκία ήταν σημαντικός. Όμως τα βασανιστήρια είναι σαν μεταδοτική ασθένεια. Άπαξ και ξεκινήσει, θα εξαπλωθεί. Είναι οδυνηρό να βλέπει κανείς την ανατροπή που συμβαίνει τώρα.

-Δικηγόρος που έχει συμμετάσχει σε υποθέσεις κατά των βασανιστηρίων στην Τουρκία και ήταν υπό κράτηση μαζί με άτομα τα οποία πιστεύει ότι υπέστησαν βασανιστήρια

Λίγο μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα, η τουρκική κυβέρνηση κήρυξε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, μέτρο το οποίο επιτρέπεται να λάβει σε εξαιρετικές περιστάσεις. Η κυβέρνηση έχει επίσης το δικαίωμα –και μάλιστα την υποχρέωση– να προστατεύσει τον πληθυσμό, να διερευνήσει τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν κατά τη διάρκεια της απόπειρας πραξικοπήματος, συμπεριλαμβανομένων των ανθρωποκτονιών και της πρόκλησης σωματικής βλάβης, καθώς και να εξασφαλίσει τη λογοδοσία των υπαιτίων.

Ωστόσο, η κήρυξη κατάστασης έκτακτης ανάγκης δεν εξουσιοδοτεί εν λευκώ την κυβέρνηση να προβεί σε αναστολή δικαιωμάτων· ειδικότερα, υπάρχουν δικαιώματα και υποχρεώσεις από τα οποία δεν επιτρέπεται καμία παρέκκλιση. Υπό το καθεστώς της κατάστασης έκτακτης ανάγκης, η κυβέρνηση εξέδωσε δύο διατάγματα με τα οποία αίρονται καίριες διασφαλίσεις που παρέχουν τη δυνατότητα προστασίας των κρατουμένων από την κακομεταχείριση και τα βασανιστήρια. Οι αρχές ανακοίνωσαν επισήμως ότι θα παρεκκλίνουν από τις προστατευτικές διατάξεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των

Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), χωρίς να διευκρινίσουν από ποιες ακριβώς, και έπειτα ότι θα παρεκκλίνουν από 13 άρθρα του Διεθνούς Συμφώνου για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ), συμπεριλαμβανομένων εκείνων που άπτονται της ανθρωπιστικής μεταχείρισης των κρατούμενων και του δικαιώματος προσφυγής.

Μετά την αποτυχημένη απόπειρα πραξικοπήματος, η αστυνομία έθεσε υπό κράτηση περισσότερους από 40.000 στρατιώτες, αξιωματικούς, αστυνομικούς, δικαστές, εισαγγελείς, εκπαιδευτικούς και άλλους. Σύμφωνα με κυβερνητικές δηλώσεις, για τους περισσότερους κρατούμενους υπάρχει υπόνοια ότι πρόσκεινται στο κίνημα Γκιουλέν, ένα θρησκευτικό κίνημα με επικεφαλής τον ιερέα Φετουλάχ Γκιουλέν, ο οποίος είναι εγκατεστημένος στις ΗΠΑ. Η τουρκική κυβέρνηση περιγράφει το κίνημα ως «Φετουλαχιστική τρομοκρατική οργάνωση» (γνωστή επίσης με το ακρωνύμιο FETÖ) και κατηγορεί το κίνημα ότι αποτέλεσε τη βασική ομάδα που ήταν υπεύθυνη για την απόπειρα πραξικοπήματος.

Η απαγόρευση των βασανιστηρίων στο διεθνές δίκαιο είναι απόλυτη και δεν επιτρέπεται να ανασταλεί ακόμη και σε καιρό πολέμου ή σε εθνική κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Και όμως, με τα διατάγματα έκτακτης ανάγκης αίρονται καίριες διασφαλίσεις για την προστασία των κρατούμενων από την κακομεταχείριση και τα βασανιστήρια.

Με τα διατάγματα έκτακτης ανάγκης παρατείνεται η μέγιστη διάρκεια της αστυνομικής κράτησης χωρίς δικαστικό έλεγχο από τέσσερις σε 30 ημέρες, γεγονός που καθιστά τους κρατούμενους περισσότερο ευάλωτους σε κακοποίηση. Δικηγόροι και ένας πρώην κρατούμενος δήλωσαν ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, αστυνομικοί ανέφεραν ρητά την παρατεταμένη περίοδο κράτησης για να απειλήσουν τους κρατούμενους.

Τα διατάγματα στερούν από τους κρατούμενους την πρόσβαση σε δικηγόρο για έως και πέντε ημέρες, αφήνοντας εκ των πραγμάτων τους κρατούμενους σε ένα καθεστώς κράτησης σε απομόνωση, δεδομένου ότι δεν επιτρέπεται η πρόσβαση ούτε στα μέλη των οικογενειών τους. Άπαξ και οι αρχές επιβολής του νόμου έδιναν σε κάποιον κρατούμενο τη δυνατότητα να δει δικηγόρο, σε πολλές περιπτώσεις επέτρεπαν μόνο δικηγόρους της υπηρεσίας νομικής συνδρομής, για τους οποίους πρώην κρατούμενοι και δικηγόροι ανέφεραν ότι ήταν πιο ευάλωτοι σε πιέσεις και χειραγώγηση επειδή συνήθως είναι νεαρής ηλικίας και άπειροι.

Τα διατάγματα περιορίζουν επίσης το δικαίωμα των κρατουμένων να έχουν εμπιστευτική συνομιλία με τους δικηγόρους τους. Δικηγόροι ανέφεραν στη Human Rights Watch ότι συχνά οι αστυνομικοί ήταν παρόντες κατά τις συζητήσεις τους με πελάτες ή ακόμη, σε ορισμένες περιπτώσεις, κατέγραφαν τις συνομιλίες ή εξέταζαν τις σημειώσεις τους. Σε αρκετά περιστατικά που κατέγραψε η Human Rights Watch, αξιωματούχοι και υπάλληλοι των αρχών επιβολής του νόμου παραβίασαν τα δικαιώματα αυτά σε βαθμό που υπερβαίνει ακόμη και τα χαλαρά περιθώρια τα οποία τους παραχωρούνται βάσει των διαταγμάτων έκτακτης ανάγκης.

Η συμπεριφορά της αστυνομίας και η άσκηση πίεσης από τις αρχές έχουν επίσης υπονομεύσει την ακεραιότητα των ιατρικών εξετάσεων για τα άτομα που συλλαμβάνονται και κρατούνται από την αστυνομία, καθώς συχνά απαιτούν να διεξάγονται οι ιατρικές εξετάσεις στους χώρους κράτησης και παρουσία αστυνομικών, όπως καταδεικνύεται από την έρευνα της Human Rights Watch. Επιπλέον, οι αρχές, επικαλούμενες το απόρρητο των ερευνών, έχουν επανειλημμένως αρνηθεί στους κρατούμενους και στους δικηγόρους τους την πρόσβαση στις ιατρικές εκθέσεις που αφορούν τους κρατούμενους, από τις οποίες θα μπορούσαν να στοιχειοθετηθούν ισχυρισμοί περί κακομεταχείρισης κατά τη σύλληψη ή την κράτηση.

Οι αρχές επιβολής του νόμου έχουν εφαρμόσει αυτές τις διατάξεις όχι μόνο σε όσους κατηγορούνται για συμμετοχή στην απόπειρα πραξικοπήματος, αλλά και σε κρατούμενους που κατηγορούνται για δεσμούς με ένοπλες κουρδικές και αριστερές ομάδες, στερώντας τους επίσης σημαντικές διασφαλίσεις κατά της κακομεταχείρισης και της άδικης δίωξης.

Όλα αυτά εκτυλίσσονται σε κλίμα διάχυτου φόβου όπου δικηγόροι, κρατούμενοι, ακτιβιστές που αγωνίζονται για τα ανθρώπινα δικαιώματα, ιατρικό προσωπικό και ιατροδικαστές δήλωσαν στη Human Rights Watch ότι φοβούνται μήπως είναι οι επόμενοι στόχοι των εκτεταμένων εκκαθαρίσεων της κυβέρνησης κατά των εικαζόμενων υποστηρικτών του πραξικοπήματος.

Η παρούσα έκθεση επικεντρώνεται στην περίοδο της αστυνομικής κράτησης, δηλαδή το διάστημα πριν από την παραπομπή ενός ατόμου ενώπιον δικαστή. Εξειδικευμένοι φορείς παρακολούθησης των ανθρώπινων δικαιωμάτων έχουν τονίσει επανειλημμένως ότι πρόκειται για το διάστημα κατά το οποίο ενδέχεται οι κρατούμενοι να είναι περισσότερο

ευάλωτοι στην κακοποίηση. Η παρούσα έκθεση δεν πραγματεύεται τον αντίκτυπο που είχε η κατάσταση έκτακτης ανάγκης στις συνθήκες που επικρατούν στις φυλακές.

Δικηγόροι, ιατρικό προσωπικό, πρώην κρατούμενοι που αφέθηκαν προσφάτως ελεύθεροι και μέλη της οικογένειας κρατουμένων περιέγραψαν στη Human Rights Watch 13 περιστατικά, διαφόρων βαθμών σοβαρότητας, που αφορούσαν βασανιστήρια και κακομεταχείριση κρατουμένων. Οι περιπτώσεις κακοποίησης που κατέγραψε η Human Rights Watch περιλαμβάνουν ισχυρισμούς για χρήση ποικίλων μεθόδων, από στάσεις του σώματος που προκαλούν στρες και στέρηση ύπνου έως σοβαρό ξυλοδαρμό, σεξουαλική κακοποίηση και απειλή βιασμού. Σε οκτώ περιπτώσεις περιγράφονται πράξεις κακοποίησης που έλαβαν χώρα αμέσως μετά την αποτυχημένη απόπειρα πραξικοπήματος και πριν από την έκδοση των διαταγμάτων έκτακτης ανάγκης. Σε πέντε περιπτώσεις η κακοποίηση έλαβε χώρα μετά τη θέσπιση των διαταγμάτων έκτακτης ανάγκης. Οι περιπτώσεις αυτές παρουσιάζονται στην έκθεση.

Στις περισσότερες περιπτώσεις, η Human Rights Watch έχει διατηρήσει μυστικά τα ονόματα και λοιπά στοιχεία που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για τον προσδιορισμό της ταυτότητας των συνεντευξιζομένων, φοβούμενη τις συνέπειες που θα είχε κάτι τέτοιο.

Οι διατάξεις των διαταγμάτων έκτακτης ανάγκης και οι πρακτικές κράτησης μετά το πραξικόπημα, έχουν δυσχεράνει την τεκμηρίωση περιστατικών κακομεταχείρισης και βασανιστηρίων. Οι περισσότεροι από όσους τέθηκαν υπό κράτηση μετά την απόπειρα πραξικοπήματος ήταν ακόμη υπό κράτηση κατά τη διάρκεια της έρευνας που διεξήχθη για τους σκοπούς της παρούσας έκθεσης και ως επί το πλείστον δεν είχαν τη δυνατότητα να μιλήσουν ελεύθερα στους δικηγόρους και στις οικογένειές τους. Αρκετοί δικηγόροι δήλωσαν επίσης στη Human Rights Watch ότι πελάτες τους που αφέθηκαν ελεύθεροι έπειτα από κράτηση φοβούνταν πολύ να μιλήσουν για τις συνθήκες κράτησής τους.

Ορισμένες διατάξεις και πρακτικές φαίνεται να έχουν σχεδιαστεί κατά τέτοιον τρόπο ώστε να καθιστούν δυσκολότερη τη στοιχειοθέτηση των ισχυρισμών περί βασανιστηρίων. Για παράδειγμα, η πρακτική της άρνησης της πρόσβασης των κρατουμένων και των δικηγόρων στις εκθέσεις των ιατρικών εξετάσεων που διενεργούνται κατά τη διάρκεια και κατόπιν της κράτησης, φαίνεται να μην στηρίζεται σε κάποια θεμιτή αιτιολογία, αλλά δυσχεραίνει την υποστήριξη των ισχυρισμών περί κακοποίησης. Ένα ακόμη εμπόδιο είναι το διάταγμα της

1ης Σεπτεμβρίου για τη διάλυση των υφιστάμενων επιτροπών παρακολούθησης των συνθηκών των φυλακών. Παρότι οι επιτροπές παρακολούθησης των συνθηκών των φυλακών δεν συνιστούσαν αποτελεσματικό μηχανισμό επιθεώρησης, η διάλυση των επιτροπών από την κυβέρνηση τον Σεπτέμβριο, ελλείψει ενός λειτουργικού εθνικού προληπτικού μηχανισμού με εξουσία να επιθεωρεί όλους τους χώρους κράτησης, εντείνει τις υπόνοιες ότι η κυβέρνηση προσπαθεί να αποφύγει οποιαδήποτε εποπτεία των χώρων κράτησης.

Κατά συνέπεια, ορισμένες από τις περιπτώσεις ισχυρισμών περί κακοποίησης που περιγράφονται λεπτομερώς στην παρούσα έκθεση βασίζονται αποκλειστικά σε πληροφορίες που έδωσαν πελάτες στους δικηγόρους τους, οι οποίοι με τη σειρά τους μετέφεραν τις εν λόγω πληροφορίες στη Human Rights Watch. Εντούτοις, η Human Rights Watch έκρινε αξιόπιστες τις συγκεκριμένες περιπτώσεις βάσει του βαθμού λεπτομέρειας των στοιχείων που παρασχέθηκαν και της εσωτερικής συνοχής των μαρτυριών.

Αξιωματούχοι της τουρκικής κυβέρνησης, συμπεριλαμβανομένου του Προέδρου της Τουρκίας, Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, δήλωσαν μετά την απόπειρα πραξικοπήματος ότι επιδεικνύουν μηδενική ανοχή στα βασανιστήρια, επαναλαμβάνοντας την άποψη που αποτελεί την επίσημη θέση του κυβερνώντος κόμματος, του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΑΚΡ), από το 2003. Ωστόσο, οι αρχές δεν έχουν ανταποκριθεί κατάλληλα στους πρόσφατους ισχυρισμούς περί βασανιστηρίων, αντιθέτως συχνά αποκαλούν προκατειλημμένους όσους διατυπώνουν τέτοιους ισχυρισμούς και τους κατηγορούν ότι είναι υποστηρικτές του πραξικοπήματος ή ότι ασκούν προπαγάνδα υπέρ του κινήματος Γκιουλέν. Σχετικό παράδειγμα αποτελεί η απόρριψη από την κυβέρνηση, με συνοπτικές διαδικασίες, της έκθεσης της Διεθνούς Αμνηστίας της 24ης Ιουλίου 2016 σχετικά με ισχυρισμούς περί βασανιστηρίων.

Άλλα μέτρα θέτουν επίσης υπό αμφισβήτηση τη δέσμευση της κυβέρνησης για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης. Σύμφωνα με διάταξη των διαταγμάτων έκτακτης ανάγκης, οι κρατικοί αξιωματούχοι απαλλάσσονται από κάθε ευθύνη για την εκτέλεση καθηκόντων στο πλαίσιο των εν λόγω διαταγμάτων, στοιχείο που δεν μπορεί παρά να διευκολύνει τα βασανιστήρια και την κακομεταχείριση. Επιπροσθέτως, η κυβέρνηση ανέβαλε την επίσκεψη που επρόκειτο να πραγματοποιήσει στη χώρα ο Ειδικός Εισηγητής των Ηνωμένων Εθνών για τα Βασανιστήρια, η οποία είχε προγραμματιστεί για το διάστημα από τις 10 έως τις 14 Οκτωβρίου 2016.

Οι τουρκικές αρχές θα πρέπει να ανακαλέσουν πάραυτα τις εν λόγω διατάξεις των διαταγμάτων έκτακτης ανάγκης που επιτρέπουν την κακοποίηση, να διασφαλίσουν κατάλληλες και ανεξάρτητες ιατρικές εξετάσεις για όλους τους κρατούμενους και να διερευνήσουν αμέσως και αμερόληπτα όλους τους ισχυρισμούς περί βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης.